

INSTRUMENTEN VOOR DE RAAD

Democratie in Actie: van, voor en door gemeenten

Boudewijn Steur, programmamanager Versterking Democratie en Bestuur, ministerie van BZK

Frank Speel, programmamanager Lokale democratie, VNG

De komende jaren wordt vanuit het samenwerkingsprogramma *Democratie in Actie* extra geïnvesteerd in de lokale democratie. Deze impuls is wenselijk in het licht van nieuwe vraagstukken waar gemeenten nu en in de nabije toekomst voor worden gesteld. Denk bijvoorbeeld aan de transformatie in het sociaal domein, de implementatie van de Omgevingswet in 2021 of de realisatie van de energietransitie.

Deze veranderingen gaan een enorme impact hebben op onze samenleving, op het functioneren van het lokaal bestuur en op het dagelijks leven van vrijwel alle inwoners. Daarom is het van groot belang dat inwoners gehoord worden en invloed hebben binnen hun lokale democratie op de keuzes die door het lokaal bestuur gemaakt worden.

Neem de energietransitie als voorbeeld. In de komende jaren wordt van gemeenten en inwoners verwacht dat zij een bijdrage leveren aan de energietransitie, bijvoorbeeld via het aardgasvrij maken van een wijk. Dat is een ingrijpende maatregel die direct en heel zichtbaar ingrijpt in het leven van mensen. Waarschijnlijk zullen straten open komen te liggen, huizen worden verbouwd, keukenapparatuur zal vervangen moeten worden. Niet iedere inwoner zal staan te juichen bij deze ingreep. Dat vraagt van gemeenten om een zorgvuldig proces te organiseren, om bestuurlijk leiderschap te tonen en om inwoners in die wijken goed te betrekken. Het aardgasvrij maken van een wijk is niet alleen een technologisch en technocratisch, maar tevens een sociaal vraagstuk. Het is noodzakelijk dat lokale democratieën goed toegerust zijn op deze uitdagingen. Het samenwerkingsprogramma *Democratie in Actie* kan daarbij ondersteunen.

Zeven aandachtsgebieden van *Democratie in Actie*

Het samenwerkingsprogramma *Democratie in Actie* richt zich op zeven aandachtsgebieden. In de komende drie jaar zullen op deze zeven aandachtsgebieden activiteiten plaatsvinden om de lokale democratie te versterken. In de volgende paragraaf kom ik terug op de manier waarop wij dat doen. Hieronder wil ik eerst ingaan op de inhoud van deze aandachtsgebieden.

1. Krachtige gemeenteraad

De gemeenteraad is voor veel inwoners

Gemeenten worden voor nieuwe vraagstukken gesteld, bijvoorbeeld het aardgasvrij maken van een wijk.

nog steeds het belangrijkste orgaan van de lokale democratie. De raad moet meebewegen met de veranderende samenleving om zijn rol goed te kunnen spelen. Ook de komst van de Omgevingswet vraagt dat de raad een nieuwe rol en positie gaat krijgen. De samenwerking tussen gemeenten betekent bijvoorbeeld dat de raad in staat moet zijn om een goede positie in te nemen binnen regionale samenwerking. Of dat de raad nieuwe relaties met de samenleving weet te leggen, waarin mensen steeds vaker zelf initiatieven nemen, waardoor de gemeenteraad een andere rol krijgt. De ondersteuning van de raad door de griffie en rekenkamers vormt daarbij een belangrijk aandachtspunt.

2. Toegeruste politieke ambtsdragers

De kwaliteit van de lokale democratie wordt in belangrijke mate bepaald door de kwaliteit van individuele volksvertegenwoordigers en bestuurders. Mensen geven immers invulling aan de democratie. Daarom streeft *Democratie in Actie* naar een betere toerusting van deze mensen. Dat wordt onder meer bewerkstelligd door het ontwikkelen van opleidings- en leerprogramma's, maar ook door te kijken naar de persoonlijke opleidingsbudgetten. Voor raadsleden is

een digitaal platform gecreëerd waar zij online modules kunnen volgen (<https://www.leerplatformraadsleden.nl>).

3. Beter betrokken inwoners

Aan het begin van de eenentwintigste eeuw is het belangrijk dat inwoners betere mogelijkheden krijgen om invloed uit te oefenen. Daarbij moeten niet dezelfde mensen meer mogelijkheden krijgen, maar moeten meer mensen betere mogelijkheden krijgen. Niet voor niets is inclusiviteit van de lokale democratie een belangrijk speerpunt; iedereen moet mee kunnen doen. Zeker met het oog op de al eerder genoemde energietransitie is dit enorm belangrijk. *Democratie in Actie* zet daarom in op de mix van verschillende participatie-instrumenten. Ook bestaat de komende jaren veel aandacht voor de ontwikkeling van een bijzondere vorm van bewonersinitiatief, het Right to Challenge.

4. Responsieve ambtelijke organisatie

De veranderingen in de samenleving vragen niet alleen veranderingen van de politiek, het bestuur en de inwoners, maar ook van ambtenaren. Voor de versterking van de lokale democratie is het belangrijk dat ambtenaren zich uitnodigend opstellen tegenover initiatieven uit

de samenleving. Democratie in Actie zet in op de ontwikkeling van (democratisch) ambtelijk vakmanschap dat past bij de eisen van deze tijd. Dat wordt onder meer gedaan door hierop gericht cursussen en leergangen te ontwikkelen en kennis en ervaringen te delen.

5. Krachtige lokale digitale democratie

Digitalisering is niet meer weg te denken uit de samenleving. Het heeft ook grote invloed op het functioneren van de lokale democratie. Het biedt bijvoorbeeld allerlei mogelijkheden voor inwoners om op andere manieren betrokken te worden. Er zijn ook risico's door de mogelijkheid van desinformatie in de lokale democratie. Vanuit Democratie in Actie wordt een netwerk gecreëerd, waarbinnen projecten worden geïnitieerd die een gerichte bijdrage leveren aan een krachtige digitale democratie.

6. Vitale democratische gemeenschap

Een sterke lokale democratie vraagt ook om een gemeenschap waarin democratische waarden herkend en erkend worden. Democratisch bewustzijn, inzicht in democratische waarden en kennis van de werking van de lokale democratie zijn daarbij essentieel. Daarom wordt vanuit Democratie in Actie bekeken op welke wijze de lokale media versterkt kunnen worden. Ook wordt ingezet op een open overheid, die transparanter is over haar eigen functioneren. Ten slotte wordt bekeken hoe jongeren meer betrokken kunnen worden bij de lokale democratie.

7. Weerbaar bestuur

De opgaven van het lokaal bestuur worden steviger. De (financiële) belangen worden groter en daarmee staat er meer druk van buiten op de democratische besluitvorming binnen het openbaar bestuur. Oneigenlijke beïnvloeding daarvan is onwenselijk en onacceptabel. Vanuit dit aandachtsveld wordt actief ingezet op een grotere integriteit en veiligheid van het lokaal bestuur, mede door de ontwikkeling van een basisscan integriteit en een woningscan. Ook wordt ingezet op het tegengaan van oneigen-

lijke beïnvloeding en ondermijning. Dit wordt onder meer gedaan door de lancering van een ondermijningsapp.

Aanbod van Democratie in Actie

Democratie in Actie is een ondersteuningsprogramma van, voor en door gemeenten. Het programma is geïnitieerd door het ministerie van BZK, VNG, Nederlandse Vereniging van Raadsleden en andere beroeps- en belangenverenigingen. Het programma biedt ondersteuning op die aspecten van de lokale democratie waar gemeenten zelf behoefte aan hebben. Daarom begint ieder traject met de uitvoering van de Quick Scan Lokale Democratie. Deze Quick Scan wordt op dit moment ontwikkeld en zal in mei voor alle gemeenten beschikbaar zijn. Op basis van deze scan en een verdiepingsgesprek, wordt inzichtelijk wat de staat van de lokale democratie is.

gemeenten hier alvast mee oefenen. Maar het aanbod voor lokaal maatwerk bestaat ook voor instrumenten om inwoners beter te betrekken. Zo bestaat een uitgebreid aanbod om ook aan de slag te gaan met Right to Challenge. Vanuit Democratie in Actie wordt zoveel mogelijk ingezet op het onderling laten leren van gemeenten. Dit aanbod blijft continu in ontwikkeling, omdat de lokale democratie en de uitdagingen waarvoor zij staat ook continu in beweging blijven.

Innovatietrajecten

Naast het aanbod in lokaal maatwerk worden er vanuit Democratie in Actie ook innovatietrajecten gestart. Deze trajecten hebben tot doel om nieuwe instrumenten te creëren die toegevoegd kunnen worden aan het lokaal maatwerk. Innovatietrajecten worden ingezet op die

Het is van groot belang dat inwoners gehoord worden en invloed hebben binnen hun lokale democratie

Gemeenten kunnen vervolgens zelf bepalen of en op welke aspecten van hun democratie versterking of vernieuwing noodzakelijk is. Het samenwerkingsprogramma biedt mogelijkheden om in die aspecten vervolgens te investeren. Dit aanbod bestaat uit drie pijlers.

Lokaal maatwerk

Vanuit het samenwerkingsprogramma Democratie in Actie is een aanbod van middelen ontwikkeld om aspecten van de lokale democratie te versterken of te vernieuwen. Deze middelen zijn zeer uiteenlopend en beslaan de volle breedte van de lokale democratie. Om bijvoorbeeld de gemeenteraad krachtiger te maken, worden Raad in beraad-sessies aangeboden. Deze kunnen bijvoorbeeld gaan over de Omgevingswet die grote implicaties zal hebben voor de wijze waarop de gemeenteraad functioneert. In de Raad in beraad-sessies kunnen

maatschappelijke vraagstukken, waar de betrokkenheid van gemeenteraden groot is en aan verandering onderhevig is of waar de zeggenschap van inwoners noodzakelijk is. Dit kan bijvoorbeeld gaan om trajecten waarbij de energietransitie centraal staat. Ook bestaat er veel aandacht voor de manier waarop een kernendemocratie vormgegeven kan worden. Deze innovatietrajecten worden opgezet en geïnitieerd met gemeenten die zelf hebben aangegeven dat het noodzakelijk is nieuwe instrumenten of vormen te ontwikkelen. In het komende jaar zullen elf innovatietrajecten van start gaan.

Leren van elkaar

Naast het aanbod vanuit het samenwerkingsprogramma is het waardevol dat gemeenten van elkaar leren. Dat zij inzichten kunnen opdoen en lessen kunnen trekken uit elkaars ervaringen. Daarom zet het samenwerkingsprogramma Democratie in Actie actief in op het ontsluiten van ervaringen, of dat nu goede of juist slechte ervaringen zijn. Het gaat daarbij niet alleen om het goed ontsluiten van deze ervaringen, maar ook op het actief naar buiten brengen van deze ervaringen. Meestal leiden deze ervaringen tot inspiratie en enthousiasme bij andere gemeenten. ■

OPROEP

Het samenwerkingsprogramma Democratie in Actie is van, voor en door gemeenten. Een groot aantal gemeenten doet al mee in het samenwerkingsprogramma. Uiteraard is het onze ambitie om alle gemeenten met dit programma te bereiken. Daarom willen wij u ook oproepen om deel te nemen. Dat kan bijvoorbeeld door mee te doen met de Quick scan, gebruik te maken van het lokaal maatwerk aanbod of door mee te werken aan een van de ontwikkeltrajecten. De versterking en vernieuwing van de lokale democratie verdient immers inzet van ons allemaal. Nieuwsgierig? Kijk op onze website www.lokale-democratie.nl of stuur ons een mail via Diaservicepunt@vng.nl

Boudewijn.Steur@minbzk.nl
frankspeel@vng.nl